

EPÍLEG

De l'amor en temps de guerra:
la Suite Barcelona (1710 - 1715)
de Jordi Carrió

JOAN SANTANACH I SUÑOL

Les grans tragèdies són, abans de res, una suma de drames individuals. La desaparició d'una determinada realitat comporta la del món personal de tots aquells que en són víctimes. La d'aquells que han de sobreviure amb la consciència de la pèrdua. Això no treu, però, que a l'hora d'analitzar els fets històrics ens quedem bàsicament amb els efectes col·lectius que s'en deriven. Mal que sigui per raons estrictament numèriques.

No cal dir que la manca de dades sobre els casos específics també hi contribueix. Fins i tot quan se n'ha conservat documentació, aquests papers rarament transmeten, si més no directament, les vivències i les esperances, o els temors i les decepcions, de la gent que hi és esmentada. Fan referència a qüestions concretes, moltes vegades estrictament palpables, com són els béns que posseïa algú en el moment de morir, les compra-ventes en què aquest mateix algú va prendre part o els conflictes que van dur els veïns a denunciar-se mútuament. Els relats i testimonis personals –dietaris, epistolaris, anotacions– són encara més escadussers i, malgrat l'innegable interès que tenen, aporten sobretot notícies i relacions de successos, no pas testimonis íntims, en l'accepció sentimental del terme.

La literatura històrica es proposa omplir aquests buits, encara que sigui amb ficcions versemblants. S'interessa per posar cara a la tragèdia anònima. Així mateix se l'ha acusada, no sense raó, d'intentar fugir de la realitat contemporània, o de reinterpretar interessadament des del present els fets del passat. No es tracta pas, si més no aquí, de valorar la legitimitat d'aquestes dues darreres opcions. Al cap i a la fi, podríem posar en el mateix sac un bon grapat d'anàlisis d'esdeveniments històrics, passats i presents, i, evidentment, de comentaris sobre obres literàries.

La (re)construcció que Jordi Carrió proposa al voltant de la guerra de Successió i del setge de la ciutat de 1713-1714 s'ha de relacionar amb la primera de les possibilitats enumerades. El llibre, que es resisteix a les classificacions genèriques, ressegueix les vivències, durant els cinc darrers anys del conflicte, d'un barceloní nascut a mitjan segle XVII. La selecció d'instants consignats a *Suite Barcelona*, sovint veritables correlats dels estats d'ànim del narrador-protagonista, respon eminentment al subjectivisme del personatge. Els textos aplegats transmeten les impressions que les circumstàncies –personals, no necessàriament col·lectives– fixen en la seva consciència.

Els buits que la *Suite* vol omplir són més civils que polítics, si se'm permet la distinció. La forma de dietari que adopta no està al servei d'una mera translació literària de fets històrics memorables, sinó que, ben altrament, cerca transmetre la memòria del redactor fictici del text. Que

inclou moments crucials per a la història del país, però així mateix d'altres que en són bastant menys. El dietari reflecteix, sobretot al començament, el goig de viure que guia els actes del personatge –d'uns gustos que l'aproximen sospitosament a l'autor real del llibre–. Més endavant, el conflicte posarà en perill, i finalment acabarà esborrant, el seu món quotidià i emocional, i ell haurà de bastir-ne un de nou, que és gairebé tant com dir que haurà d'aprendre a viure de nou. En aquesta transició, sols insinuada, hi tindrà un paper bàsic l'amor que sent per una jove cantant napolitana, Elena, destinatària de les seves proses –o, si voleu, dels seus poemes, tal com agrada dir a Carrió, que situa el llibre a mig camí entre poesia i narrativa–.

Des d'aquest punt de vista, no sembla desencaminat definir el llibre com un dietari sentimental, per bé que el lector no hi trobarà l'itinerari amorós dels dos amants de carn i ossos. La seva passió és un fet ja a l'inici del llibre, i ni tan sols la separació temporal dels amants, coincidint amb la partida de les tropes imperials de la ciutat de Barcelona, no comportarà la fi de la història amorosa. I això malgrat que es tracta d'un amor estretament lligat als escenaris barcelonins en què es desenvolupa. Elena torna a Nàpols el març de 1713 per estalviar-se la guerra i les penalitats del setge que s'acosta, però hem d'entendre que els seus sentiments no han canviat i que el retorn a la pàtria no implica una ruptura. El dilema

sorgeix, per contra, en relació amb la ciutat amenaçada. L'amor que el dietarista sent per la cantant només és comparable amb el que sent per Barcelona. Per la ciutat que constitueix el marc, o potser millor el fonament, del seu món personal.

Conscient de la brevetat de l'existència, el dietarista s'esforça a espremer al màxim tot el que la vida li ofereix, a gaudir del continu d'instantes que la conforma. Les proses del diari recullen inicialment pocs ressons de la realitat política o del conflicte bèl·lic. Tot i que el 1710 feia cinc anys que Catalunya lluitava a favor de Carles d'Àustria, i tres que s'havia produït la derrota d'Almansa, en les proses que obren el llibre la guerra hi té, en el millor dels casos, una presència distant. No és fins que les hostilitats s'acosten a Barcelona, quan el setge es veu cada vegada més a prop, que la realitat històrica irromp en la narració íntima i es fa present en les preocupacions diàries del redactor fingit.

De mica en mica la seva existència culta i confortable, bastida sobre els passejos pels jardins de la ciutat, les converses amb els amics sobre botànica i art, les festes elegants i la intimitat amb Elena, trontolla sota l'ombra allargada del conflicte. La fragilitat de l'existència humana s'hi manifesta dolorosament. És en aquestes circumstàncies que, al costat del seu amor irrenunciable per Elena, es fan presents els sentiments envers la ciutat. La possibilitat de la pèrdua aguditza unes identificacions preexistents,

però que la normalitat feia que no calgués actualitzar. L'amenaça es projecta igualment sobre tot allò que Barcelona defensava i representava. I és que la lluita per la ciutat implicava també, segurament per primera vegada d'una forma tan clara, la lluita per la llengua, les lleis de la terra i les llibertats.

D'aquí el drama, personal i col·lectiu, i la inevitabilitat de l'exili després de catorze mesos de setge sota les bombes francocastellanes. La partida del dietarista, però, no es produeix immediatament després de la caiguda de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, sinó que la seva estada a la ciutat s'allarga fins a una data indeterminada del començament del 1715. Ha disposat de gairebé quatre mesos, freds i plujosos, per constatar fins a quin punt la ciutat s'ha convertit en un cementiri silenciós, en una ombra agonitzant del que havia estat. Sols camí de l'exili, amb la certesa del retrobament amb Elena, aquesta vegada en una nova ciutat –la d'ella–, i una lleu esperança de retorn a Barcelona, el personatge veurà renéixer les ganes de viure.

De l'anònim dietarista, en coneixem sentiments i gustos musicals, pictòrics o literaris. Coneixedor dels clàssics llatins –cita Virgili i Ovidi–, li agrada discutir sobre la poesia d'Ausiàs March o del Petrarca amorós. En sabem també que és un home madur, vidu, i que té un fill, Adrià, capità d'un vaixell. És un personatge influent, amb una situació vital acceptablement benestant. En podem dir, així

mateix, que deu ser membre del Consell de Cent, com apunta el fet que el 16 de desembre de 1713 els batallons de ciutadans encarregats de la defensa de les muralles, l'anomenada Coronela, hagués format davant seu i dels altres consellers ("El siti"), i potser també que tingui el privilegi d'accedir al claustre del monestir de Pedralbes (a "Pedres albes" el trobem extasiat davant la bellesa de l'indret). El narrador-protagonista de la *Suite*, però, és un personatge fictici, dels pocs que hi ha al llibre. De la resta, la majoria té darrere una existència real i històrica.

No es tracta sols de noms citats als manuals d'història, com la princesa Elisabet Cristina de Brunsvic-Wolfenbüttel o el seu marit, l'arxiduc Carles d'Àustria, o fins i tot de Ramon de Vilana-Perlas, secretari d'estat per a afers hispànics, que va acompanyar la princesa –llavors ja emperadriu *de facto*– quan aquesta va abandonar Barcelona camí de Viena. Es tracta sobretot d'habitants de la ciutat, i també de visitants ocasionals, documentats en els lligalls notariais de l'època que encara es conserven. La presència d'aquests personatges, avui gairebé del tot oblidats, és deutora, com Carrió no s'està de reconèixer, de la infatigable tasca de recerca arxivística duta a terme per l'historiador Albert Garcia Espuche, coneixedor com pocs de la quotidianitat dels barcelonins en els anys anteriors a la caiguda de la ciutat en mans filipistes.

Així, per les pàgines de la *Suite* veiem passar el botànic Jaume Salvador; Francesc Valls, compositor i mestre de

capella de la catedral; l'arquitecte i escenògraf Ferdinando Galli Bibiena; la pastissera Maria Boxó; el fabricant d'instruments Josep Massagué; l'argenter Josep Bassas; Joan Kies i Arnold de Jager, cònsols d'Holanda a Barcelona; el jurista Francesc Solanes, o la cantant Angèlica Reparini. Aquesta darrera compartia virtuosisme i servei a la cort arxiducal de Barcelona amb Elena Marani, de la qual s'afirma, a les notes al final del llibre, que "podria" identificar-se amb Elena, l'amant del nostre dietarista. Tots plegats, i d'altres que no cito, conformen un mosaic variat i complex, representatiu de la població barcelonina de començament de segle XVIII, i contribueixen a aguditzar el joc d'ambigüitats i permeabilitats entre realitat i ficció que envolta la redacció del dietari.

El mateix esforç que detectem respecte a la recuperació de ciutadans que podrien efectivament haver-se relacionat amb l'autor del dietari, el trobem en la reconstrucció dels espais i fets històrics o, fins i tot, en altres aspectes aparentment secundaris, però que ajuden a dotar el text de major versemblança. Així, el 18 de juny de 1713 es va decidir mantenir la resistència contra els exèrcits borbònics després de la partida dels soldats imperials, o el 3 d'agost de 1714, tal com s'assenyala gairebé de passada, es va penjar a la muralla la bandera de Santa Eulàlia (*Eulària*, segons les fonts coetànies que Carrió maneja).

Igualment és un fet com a mínim plausible que l'estiu de 1711 s'hagués representat la *Festa de la Peschiera* al Pla

de Palau, de la qual es conserven els esbossos de la fastuosa escenografia preparada per Ferdinando Galli. O bé són del tot certs detalls com ara que el divendres 14 d'octubre de 1712 hi havia lluna plena ("Pleniluni d'octubre"), i lluna nova el diumenge 18 de juny de 1713, de manera que aquella nit al Rec Comtal només s'hi reflectien els estels ("Amb l'ala emplomada"). Se'n podrien esmentar molts altres exemples, fruit d'una acurada documentació, com ara la fidelitat pel que fa a la posició amb què Elena toca la viola ("Ars musicae"), o el fet que a la part baixa de la Rambla hi havia àlbers, tal com es recull en "Com un cristall puríssim".

La pruija de versemblança arriba fins a l'extrem que les anotacions que es recullen al final del llibre, redactades per tal de documentar alguns aspectes de les proses i facilitar-ne la comprensió, de vegades presenten, en un nou joc d'equívocs, afirmacions més pròpies de l'anotador d'una obra antiga, i doncs aliè al text, que no pas del seu mateix autor. Hi llegim hipòtesis d'identificació de personatges, com la ja esmentada d'Elena Marani, o valoracions "probables" sobre fets relatats ("Els músics [...] deuen ser ministrers de Barcelona", "Podem suposar que els Salvador confiaven a Adrià..."), com si Carrió, més que no pas justificar les pròpies tries, hagués localitzat i anotat un dietari de començament del segle XVIII.

No s'ha d'entendre, malgrat el que acabo d'observar, que ens trobem davant d'un intent de reconstrucció lingüística.

L'autor no ha pretès en cap cas impostar la llengua o l'estil setcentistes, ni convertir la *Suite Barcelona* en una obra que reproduís l'estètica barroca que li correspondria per datació. Ara bé, tampoc no és un text que defugui els ressons antics. Ho observem al llarg de tot el llibre, per exemple en l'expressió de la datació del dietari. L'estil i la sintaxi també ajuden a crear la sensació d'alteritat en el lector contemporani. I s'ha fet, sobretot, atenció al lèxic. Els mots emprats remetent a realitats allunyades del segle XXI i contribueixen a suggerir les ambientacions que Carrió construeix amb tanta cura i encert. Però el model no és pas l'artificiosa i conceptista prosa de l'avui oblidat Josep Romaguera, del qual se cita un dels emblemes de l'*Ateneo de grandesa* sobre eminències cultes, publicat a Barcelona el 1681. Els seus interlocutors literaris, cal cercar-los en les lectures contemporànies de l'autor. De Carrió, no pas del dietarista. És llavors que localitzem, pels verals del llibre, frases com "No temo la nit, però la nit se m'emporta" ("Partença"). També a Foix, que ho deia amb decasíl·labs, l'exaltava el nou i l'enamorava el vell.

Juny, dilluns tretze de dos-mil i onze